

Kdo izbere prevodno literaturo? Prevajalske subvencije v Nemčiji

Slávka Rude-Porubská

Univerza Ludvika Maksimilijana, München, Nemčija
slavomira.porubaska@campus.lmu.de

Članek na podlagi predpostavke, da je literarno prevajanje družbena praksa, obravnava dva nemška subvencijska programa in s tem ilustrira postopek izbiranja literature v kontekstu asimetričnih smernic mednarodnega prevajanja

Ključne besede: knjižni trg / uredniška politika / prevodna literatura / literarno prevajanje / prevajalske subvencije / Nemčija

UDK 655.4(430):81'255.4

Prevajalske subvencije: »podrejene odločitve«?

Razpravljanje o izbiranju prevodne literature se ponavadi osredotoča predvsem na vlogo urednika in založnika, dejavnikov, ki ju Michaela Wolf razume kot glavni avtoriteti v literarnem polju (Wolf, »Zum sozialen Sinn« 266). V kompleksni mreži tesno povezanih akterjev uredniki in urednice delujejo kot pobudniki prevodov, obenem pa tudi kot stražarji, ki prevodom prepovedujejo vstop na knjižni trg. Domet njihovega vpliva sega vse do odobritve novih prevodov in do samih bralcev in bralk. Nemški založnik Samuel Fischer je svoj vpliv na presojanje, kaj je vredno izdati in brati, nekoč ponazoril kar s tole opredelitvijo uredniškega poslanstva: »Najpomembnejša in najlepša naloga založnika je bralcem vsiliti nove vrednote, ki si jih sploh ne želijo.« (Mendelssohn 5)¹ Družbene odločitve pri spodbujanju prevajanja se razlikujejo od uredniških. Prvič, izbori subvencijskih programov ponavadi temeljijo ravno na uredniških odločitvah; te izbore lahko zato označimo za »podrejenek«. Drugič, odločitev družbe za promocijo prevajanja lahko potrди, popravi ali celo zavrne založnikovo odločitev. Verjetnost, da se bosta družba in urednik odločila za isti prevajalski projekt, obstaja le takrat, ko imata skupne vrednote. Podpora določenim prevajalskim projektom gre torej vštric z določitvijo še posebej relevantnih naslovov. Dodeljevanje subvencij tako postane metoda soodločanja o prihodnosti določene prevedene literature.

Na podlagi trditve, da je izbiranje prevodne literature družbeno pogojen proces, pričujoči članek obravnava predpogoje odločanja za prevode,

obenem pa učinkovanje teh odločitev na knjižni in prevajalski trg. Članek se osredotoča na vprašanje, ali prevajalski subvencijski programi (zlasti tisti, ki podpirajo literarno produkcijo »majhnih« jezikov in marginaliziranih literatur) spreminjajo asimetrično literarno izmenjavo med narodi. Ali pa programi podpore prevajanju, ki so večinoma državni, nemara sploh ne učinkujejo na smernice mednarodnega prevajalstva? Članek si ne prizadeva zajeti vseh subvencij, ki so založnikom na voljo, niti vseh tistih, ki podpirajo prevajanje leposlovja v nemščino. Na podlagi predhodne analize dveh izbranih prevajalskih subvencijskih programov, ki ju izvajata Društvo za promocijo afriške, azijske in latinskoameriške literature in Berlinski literarni kolokvij, ki podpira prevajanje srednje- in vzhodnoevropske literature, razprava podaja nekaj splošnih značilnosti razmerja med prevodno literaturo in mehanizmi mednarodne literarne izmenjave.

Izbiranje prevodne literature in utvara o avtonomni izbiri

Naše uvodno razmišljanje zadeva Pierra Bourdieuja in njegovo študijo o sodobni založniški dejavnosti v Franciji »Konservativna revolucija v založništvu.«² Bourdieu razgrne dejanske mehanizme odločanja v domnevno avtonomnem literarnem polju. Vsi naslovi, ki se potegujejo za prevajalske subvencije, so namreč že sami proizvod procesa izbiranja, ki so ga opravili prevajalci, literarni agenti, uredniki in (splošneje) »strukturne prisile, ki jih narekuje polje« (Bourdieu, »A Conservative« 137). Bourdieu prepričanje o avtonomnem odločanju založnikov označi za »utvaro, ki širi nevednost o številnih prisilah polja« (124), in opozori na glavna načela uredniških strategij glede izbire (prevodnih) del, ki se bodo uvrstila na založnikov seznam. Literarnim prevodom pripiše dve »antagonistični funkciji« (147–152), ob tem pa ugotavlja, da se založniške strategije pri izbiri prevodov ujemajo z založnikovim statusom v založniškem polju (odvisnim od višine in razporeditve založnikovega kapitala) in z njegovim »manevrskim prostorom« (137).

Bourdieujeva raziskava značilnosti francoskega založništva in njegova študija o družbenih pogojenostih mednarodne cirkulacije kulturnih dobrin (gl. Bourdieu, »Les conditions«) sta zastavili nova vprašanja sociologiji prevajanja. V članku »Osutek sociologije prevajanja« Johan Heilbron in Gisèle Sapiro vpeljeta nov model za analizo literarnega prevajanja, pojmovanega kot družbena praksa, vpisana v specifičen družbeni kontekst. Analiza mora upoštevati tri razsežnosti. Prvič, obravnava naj strukturo mednarodnega polja kulturne izmenjave. Literarne prevode je treba umestiti v njihov prostor, ki ga strukturirajo hierarhični odnosi med narodi, njihovimi jeziki in literaturami. Drugič, razlikovati je treba med različnimi vrstami prisil, ki

vplivajo na proces literarne izmenjave. To so zlasti politična, ekonomska in kulturna dinamika, ki vzpostavljajo hierarhijo mednarodnega prevajalskega trga. Tretjič, recepcijo literature je treba proučevati z upoštevanjem vloge kulturnih in literarnih posrednikov, tako institucionalnih kot individualnih, ki sodelujejo pri produkciji in distribuciji prevodne literature.³

Ključni elementi pri zarisu položaja subvencijskih teles v vlogi posrednikov so tržne in nacionalne prisile. Sapiro ugotavlja, da je s širše perspektive državne subvencije mogoče razumeti kot sistem, ki štiti kulturno produkcijo (na primer prevodno literaturo) ter temelji na načelu vrednosti in ne tržnosti: »Čeprav je tržišče pripomoglo k osvoboditvi literarne dejavnosti od državnega nadzora, je v liberalno-demokratskih ureditvah ravno država razvila kulturno politiko, s katero podpira področje omejene produkcije« (Sapiro, »The Literary« 460). Vzpostavitev subvencijskih sistemov je zato »načeloma namenjena omejevanju ekonomske prisile v tržnih demokracijah, zlasti zmanjševanju nevarnosti standarizacije in homogenizacije tiste kulturne produkcije, ki je priljubljena pri največjem številu potrošnikov« (Heilbron in Sapiro 100). V takem kontekstu ponudba in povpraševanje nista več prepuščeni zgolj mehanizmu svobodnega trga, temveč ju usmerjajo specifični dejavniki in njihovi interesi. Kolikor sta produkcija in distribucija prevodne literature na različne načine subvencionirani, je treba vplive na prevodno literaturo razumeti kot družbeni konstrukt, ki ga ustvarjajo prevajalske subvencijske komisije v skladu z lastnimi vrednotami in preferencami. Ker sistem ponudbe temelji na subvencijskih sredstvih, tudi odločitve o dodelitvi prevajalskih subvencij postanejo sila, ki deluje na prevajalskem trgu in s tem oblikuje tudi literarno polje nasploh. Subvencijske komisije sodelujejo pri vzpostavljanju »zgodovinsko spremenljivega rangiranja literarnih trendov, preferenc in gibanj« (Hagedstedt 306). »Vrednostno naravnano delovanje«⁴ institucij, ki podeljujejo denarno podporo, je razvidno denimo pri odločitvah o izhodiščnem jeziku pa tudi o prevodnem projektu samem. Te odločitve v določeni meri pričajo tudi o pomenu literarne izmenjave med dvema jezikoma preko prevajanja. Subvencijske komisije lahko spremenijo »prevladujočo arhitektoniko literarnega in kulturnega opredeljevanja v prid institucionaliziranim vrednotam« (Dücker in Neumann 17). Prevajalska subvencijska telesa imajo tako možnost potrditi ali zavrniti urednikovo izbiro. Prevajanja literature zato ne pogojujejo le urednikove izbire, temveč tudi metode nominiranja in preference posameznega subvencijskega telesa.

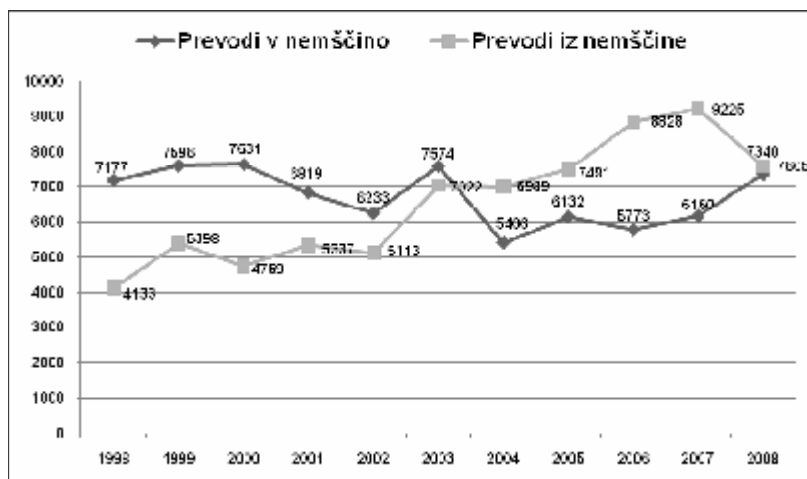
Subvencijska politika prevajanja: (re)produciranje asimetričnih smernic mednarodnega prevajanja?

Pričujoče poglavje obravnava značilnosti globalnega prevajalskega trga s posebnim poudarkom na hierarhičnih razmerjih (razmerjih moči) med narodi, literaturami in jeziki. Proučevanje subvencijskih programov, ki podpirajo prevajanje literarnih del, zahteva preusmeritev pogleda od nacionalnega knjižnega trga k mednarodnemu pa tudi upoštevanje modelov tega globalnega prostora.⁵ S tem ko svetovni sistem prevajanja opredeli kot »transnacionalno kulturno polje v Bourdieujevem smislu« (Heilbron 432), Johan Heilbron poudarja, da je za literarne izmenjave značilna neenakost, ki priča o kulturni dominaciji. Posebno pozornost je treba posvetiti makrostrukturi globalnega prevajalskega trga, in sicer z vidika pogostosti kot tudi smeri prevajalskih dejavnosti:

Pogostost prevodov, kulturni transfer, ki ga sprožajo, in njihova smer so odvisni od položaja posamezne kulture ali jezika in od njune moči v mednarodnem polju. Prevajalske smernice odsevajo hierarhična razmerja na globalnem trgu, podobno kot pri pretoku blaga. (Bachleitner in Wolf 2)

Zaradi skupnih značilnosti mednarodnega prevajalskega sistema je za prevajalske smernice značilna neenakost, saj je več prevodov usmerjenih od središča k obrobju kot narobe. Nemščina zavzema v hierarhični strukturi visoko-središčnih, središčnih, pol-obrobnih in obrobnih jezikov⁶ središčno vlogo (Heilbron 434). Bachleitner in Wolf jo uvrščata med jezike, ki prevladujejo na globalnem prevajalskem trgu. V njenem statusu je mogoče videti posledico dolge tradicije literarne produkcije, visoko razvitega literarnega jezika, razvejanosti literarnih institucij in kultiviranega literarnega občinstva (Bachleitner in Wolf 3–4). Za jezike s središčno vlogo v mednarodnem prevajalskem sistemu je v nasprotju z drugimi jeziki značilen sorazmerno visok delež pri prevodih, in sicer tako pri uvozu kot pri izvozu prevodnih naslovov. Nemški založniški trg je odprt za prevode s tujih jezikov, po trenutnih statističnih podatkih⁷ pa literarni prevodi predstavljajo 10% nemškega knjižnega trga.

Slika 1: Število prevodov v nemščino in iz nemščine (glede na prodajo prevajalskih pravic) v letih 1998–2008

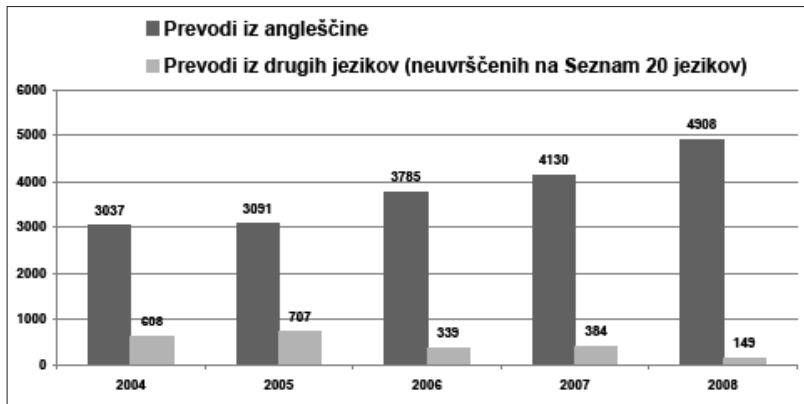
Na vzpostavitev subvencijskih programov, ki podpirajo uvoz prevodov iz marginaliziranih jezikov v nemščino, ki je središčni jezik, je mogoče gledati kot na nasprotovanje mehanizmom mednarodne cirkulacije prevodov. Ob tem si lahko postavimo vprašanje, ali prevajalske subvencije zares delujejo kot »ukrepi za zmanjšanje asimetričnih smernic na prevajalskem trgu« (Bachleitner in Wolf 5). Po drugi strani pa Heilbron, upoštevajoč njeno središčnost, opozarja, da ima nemščina »možnost igrati vlogo vmesnega ali posredovalnega jezika« (435) med pol-obrobnimi in obrobnimi jeziki. S tega vidika prevajalske subvencije prispevajo k ohranjanju lastnosti in smernic globalnega trga ter sodelujejo pri akumulaciji »tranzitnih profitov« za nemščino v vlogi vmesnega jezika. Prevajalske subvencijske programe, ki jih izvajajo različne institucije, lahko zato razumemo kot izraz »strateškega prizadevanja za akumulacijo literarnega kapitala« (Pölzer 17).

Opazovanje trga: dejstva o knjižnem trgu in prevajanju v Nemčiji

Preden preidemo k neposredni analizi subvencijskih programov, naj strnjeno predstavimo prevajalski trg v Nemčiji. Spričo njegove bogate tradicije je za nemški knjižni trg mogoče reči, da je naklonjen prevajanju leposlovja iz drugih jezikov. V letu 2008 je delež prevodov predstavljal skoraj 9% celotne knjižne produkcije v Nemčiji. V podkategoriji leposlovja, ki zajema pripovedno prozo, poezijo in dramatiko, je ta delež leta 2008 dosegel skoraj 25%. Posebno pozornost je treba nameniti izhodiščnim jezikom prevodne literature. Prevodi iz angleščine predstavljajo najvišji delež na

nemškem trgu, in sicer 67% v letu 2008. Francoščina se uvršča na drugo mesto z več kot 11% deležem. Na *Seznamu 10 izhodiščnih jezikov za prevode v nemščino* so leta 2008 italijanščina, španščina, nizozemščina, švedščina, ruščina, japonsščina, turščina in norveščina močno zaostajale za angleščino in francoščino. Ta seznam, kakor tudi *Seznam 20 izhodiščnih jezikov za prevode v nemščino*, se iz leta v leto zelo malo spreminja. Jeziki, med katerimi so poljščina, madžarščina, kitajščina in arabščina, se sicer uvrščajo na *Seznam 20 izhodiščnih jezikov*, toda delež prevodnih naslovov iz teh jezikov v nemščino trenutno predstavlja manj kot 1% vseh prevodov. Število prevodov iz angleščine, ki ostaja prevladujoči izhodiščni jezik, je med letoma 2004 in 2008 naraslo za 10% (2004: 57%, 2008: 67%). V nasprotju s tem visokim porastom pa je delež prevodov iz jezikov, ki na *Seznamu 20 izhodiščnih jezikov* niso omenjeni, v istem obdobju znatno upadel. Še leta 2004 je bilo 20% (670 del) vseh prevodnih naslovov, prevedenih iz »majhnih« ali manjših jezikov, leta 2008 pa se je ta delež spustil kar na 2% (149 del).

Slika 2: Število prevodov iz angleščine v nemščino in prevodov iz tistih jezikov, ki niso uvrščeni na *Seznam 20 izhodiščnih jezikov za prevode v nemščino*, v letih 2004–2008

Spričo vseh teh ugotovitev je treba poudariti, da gre trenutni porast števila prevodov v nemščino pripisati predvsem iz angleščine prevedenemu leposlovju in ne leposlovju v drugih jezikih. Vlogo prevajalskih subvencij, ki podpirajo majhne ali manj upoštevane jezike in literature, je zdaj treba še podrobneje obravnavati.

Prevajalske subvencije v Nemčiji

Program subvencioniranja prevodov, ki ga izvaja Društvo za promocijo afriške, azijske in latinskoameriške literature (litprom), je bil ustanovljen leta 1984 po Frankfurtskem knjižnem sejmu leta 1980, katerega glavna tema je bila »Črna Afrika«. Ustanovitvi programa je botrovala ugotovitev, da leposlovna dela južne poloble na evropskem knjižnem trgu niso zadovoljivo zastopana. Društvo letno financira od dvajset do trideset prevajalskih projektov, tako da je doslej izšlo 573 del pripovedne proze, poezije, dramatike, otroške in mladinske književnosti ter esejistike. Vsa besedila so bila subvencionirana med letoma 1984 in 2009, med njimi pa najdemo tudi prve prevode uveljavljajočih se avtorjev iz držav, kot so Tajska, Indonezija, Malavi, Kenija in Urugvaj.

Leta 1993 je Berlinski literarni kolokvij (LCB) ustanovil Program za promocijo prevajanja srednje- in vzhodnoevropske literature, da bi zagotovil dostop do novih knjig iz držav in regij, ki so bile do leta 1989 za t. i. Železno zaveso, potem pa na obronkih nemškega javnega interesa (npr. Albanija, Latvija in Slovaška). Ta program subvencionira okrog petnajst prevodov sodobne proze, poezije in dramatike letno. Od leta 1993 do 2009 je bilo subvencioniranih 251 prevodnih naslovov.

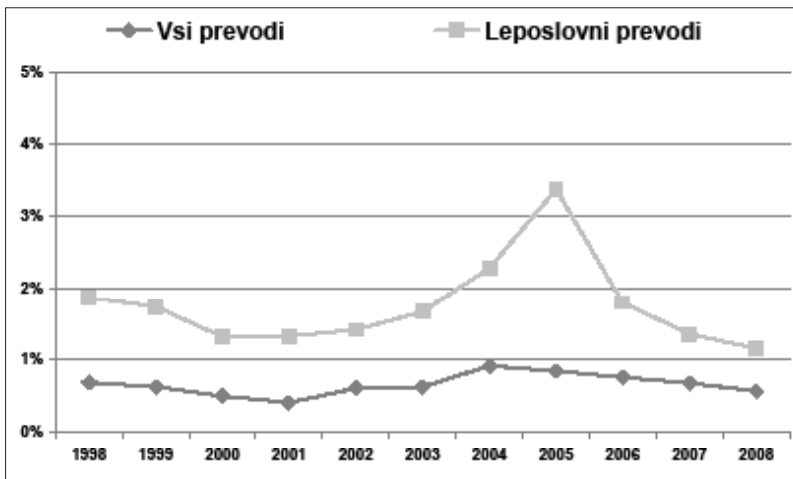
Odločitvi za analizo teh dveh programov za subvencioniranje prevodov je botrovalo več dejavnikov. Prvič, oba programa je mogoče razumeti kot primera politične volje za podporo prevajanju iz določenih književnosti. Z drugimi besedami, razumeti ju je mogoče »kot politično-kulturni odgovor na sorazmerno ekonomsko šibkost določenega trga« (Kessel 429) – kot tisti segment knjižnega trga, ki marginaliziranim literaturam omogoča, da dosežejo nemško govoreče bralstvo. Drugič, potrebna finančna sredstva za namene teh programov zagotavlja država: v tem primeru sta to Nemško zvezno ministrstvo za zunanje zadeve (Auswärtiges Amt) in Švicarski umetniški svet Pro Helvetia. Najvišja vrednost subvencije sega do 90% kritja celotnega stroška prevoda. Tretjič, z ozirom na razdeljenost severne in južne poloble ter Zahodne in Vzhodne Evrope oba programa posegata v problematiko kulturne dominacije in asimetrične cirkulacije prevodnih besedil. Zagotavljata namreč, da delujeta kot protiutež pomanjkanju literarne prepoznavnosti in asimetričnim smernicam v prevajanju. Vzorčni primerki literarnih del (več kot 800 naslovov), ki sta jih subvencionirala ta programa, ponujajo uporabno podlago za proučevanje potencialne vloge državnih institucij pri spreminjanju prevajalskih smernic v mednarodnem prevajalskem sistemu. Ob tem se postavljata zanimivi vprašanji o učinku teh subvencijskih programov in o raznolikosti izhodiščnih jezikov, uvrščenih na njun seznam. Odgovore bomo poskušali poiskati preko obravnave treh ključnih vidikov.

Začetne ugotovitve in razprava

Delež subvencioniranih prevedenih del med vsemi prevodi in vsi v Nemčiji objavljeni prevodi leposlovja

Med letoma 1998 in 2008 sta oba programa subvencionirala povprečno petinštirideset prevodov letno. Delež besedil, ki jih subvencionirata litprom in LCB, povprečno znaša 0,67% vseh v Nemčiji objavljenih prevodov in 0,76% vseh leposlovnih del v tem obdobju. V primerjavi s številom vseh prevodov je vloga teh subvencij obrobna. V Nemčiji ostaja literarna produkcija obrobnih jezikov iz kulturnih področij z majhnim kapitalom marginalna.

Slika 3: Delež prevodov, ki sta jih subvencionirala litprom in LCB med vsemi prevodi / vsi leposlovni prevodi v letih 1998–2008

Raznolikost izhodiščnih jezikov, vključenih v subvencijska programa

Subvencijska programa sta od leta 1984 oziroma 1993 subvencionirala prevode leposlovnih del iz devetintridesetih jezikov.⁹ Priprava *Seznam petih izhodiščnih jezikov* v okviru teh dveh programov pokaže na njuno močno osredotočenost na določene jezike in jezikovne skupine. Med naslovi, ki jih je podprl litprom, so najpogostejši izhodiščni jeziki španščina (28%), angleščina (23%), arabščina (17%), francoščina (13%) in kitajščina ter portugalsščina (obe 4%). Delež teh najbolj zastopanih jezikov predstavlja 89% vseh subvencioniranih prevodov programa.¹⁰ Deleži najpogostejših jezikov, ki jih subvencionira LCB, pa so naslednji: ruščina (40%),

poljščina (16%), jeziki Jugovzhodne Evrope, vključno s slovenščino, srbsščino, hrvaščino, bosanščino in makedonščino (10%), madžarščina (9%) in češčina (8%); ti skupaj zavzemajo 83% delež izhodiščnih jezikov v tem programu.¹¹ Ob pogledu na maloštevilnost prevladujočih izhodiščnih jezikov na seznamu subvencioniranih besedil je mogoče po analogiji določiti, na kakšnih temeljih poteka izbira izhodiščnih jezikov leposlovnih prevodov na nemškem knjižnem trgu. Obenem se pokaže, da prevajalskim subvencijskim programom ne uspe zajeziti naraščajoče premoči angleščine pri prevajanju v nemščino.

Delež subvencioniranih prevodov iz posameznega jezika v okviru vseh leposlovnih prevodov iz tega jezika

Ko primerjamo število vseh leposlovnih prevodov s številom subvencioniranih prevodov iz posameznega jezika, se za ruščino, poljščino in madžarščino izkaže, da delež z naslova LCB subvencioniranih prevodov iz teh jezikov med letoma 1998 in 2008 predstavlja več kot 10% vseh objavljenih leposlovnih prevodov iz teh jezikov. Subvencioniranih je bilo 11,6% vseh prevodov iz ruščine, 14,1% prevodnih naslovov iz poljščine in 17,4% vseh madžarskih naslovov. Prispevek subvencijskih programov k prevajanju iz določenih jezikov je torej statistično pomemben: programa sodelujeta pri oblikovanju repertoarja leposlovnih prevodov v nemščino. Poleg tega je število leposlovnih prevodov iz teh treh jezikov naraslo v času, ko je bila posamezna od teh treh držav častna gostja Frankfurtskega knjižnega sejma. Delež subvencioniranih prevodov med leposlovnimi prevodi iz teh treh jezikov je dosegel vrh v različnih obdobjih. Leta 2003 je delež subvencioniranih prevodov iz ruščine narasel na 15% vseh prevodov iz ruščine. Delež finančno podprtih prevodov iz poljščine se je leta 2000 povzpел na 30% vseh leposlovnih prevodov iz poljščine. Spričo gostovanja Madžarske kot častne gostje na Frankfurtskem knjižnem sejmu leta 1999 pa je delež subvencioniranih prevodov madžarskega leposlovja presegel 85%.

Podobno je mogoče ugotoviti za arabščino. Leta 2004,¹² ko je bil arabsko govoreči svet častni gost Frankfurta, je bilo v Nemčiji objavljenih petintrideset prevodov iz arabščine (med njimi pa osemnajst leposlovnih del). Litprom je leta 2004 financiral trinajst leposlovnih prevodov iz arabščine, približno dvakrat toliko kot v prejšnjih letih. V istem letu je delež subvencioniranih prevodov leposlovja iz arabščine narasel na 72% v okviru vseh leposlovnih besedil, prevedenih iz arabščine. Te ugotovitve kažejo, kako gospodarstvo in mednarodni tržni dogodki, kakršni so knjižni sejmi, vpli-

vajo na knjižni in prevajalski trg in na prevajalske subvencijske programe, ki delujejo v prid literarnega uvoza. V mejah peščice parametrov, ki smo jih obravnavali, ta nemška programa za subvencioniranje prevodov služita le kot pokazatelj te težnje.

Strnimo, da smo v kontekstu smernic mednarodnega prevajanja opazili neskladje med vlogo, ki si jo pripisujejo prevajalski subvencijski programi, in njihovim dejanskim učinkovanjem na asimetrično cirkulacijo prevodov. Subvencijske programe ponavadi v en glas hvalimo, češ da skrbijo za podporo prevajanju marginaliziranih literatur na nemškem knjižnem trgu. Toda analiza je pokazala, da so možnosti teh subvencij za spremembo hierarhičnega reda v mednarodni literarni izmenjavi še vedno zelo omejene, in sicer tako v količinskem deležu kot pri raznolikosti izhodiščnih jezikov, iz katerih bodo prevajali. Neuravnoteženost moči in neenakost v ugledu, ki ga uživajo jeziki in literature, odločilno določajo o tem, koliko se bo prevajalo, pa tudi o tem, kateri prevodni tokovi bodo v prednosti. Z vidika nemščine kot ciljnega jezika za prevode pa se lahko nazadnje tudi vprašamo, ali subvencijski programi nemara krepijo vlogo nemščine kot enega središčnih jezikov v mednarodnem krogotoku prevodov, čeprav sami zagotavljajo, da širijo predvsem zanimanje za marginalizirane literature. Nadaljnja podrobnejša študija bi lahko preverila, ali in v kateri meri nemški subvencijski programi posredno podpirajo vlogo nemščine kot vmesnega jezika, posrednika med literaturami z obrobij in pol-obrobij, ki na globalnem prevajalskem trgu uživa ugodnosti tovrstne »tranzitne trgovine« (Heilbron 437).

Prevedla Varja Balžalorsky

OPOMBE

¹ Fischerja navaja Wolf (gl. »Dem Publikum«).

² Francoska različica članka je bila objavljena leta 1999 (Bourdieu, »Une révolution«). Kot ugotavlja Bourdieu, je literarno ali založniško polje, ki je del odločevalnega procesa o literaturi, kakor vsako polje kulturne proizvodnje strukturirano okrog nasprotij med majhno in obsežno cirkulacijo. Podpolje produkcije v velikem obsegu uravnavajo kratkoročni gospodarski dobički in nagovarjanje širokega občinstva. Na področju leposlovnih prevodov pa tržna logika narekuje izdajanje uspešnih mednarodnih uspešnic, prevedenih zlasti iz angleščine. Estetska merila in inovacijska vrednost imajo veljavo v podpolju omejene produkcije, kjer so založniki bolj kvalificirani za vlogo odkriteljev besedil v manjših jezikih. Čeprav »sprejemajo tveganje, ki je kulturnemu investiranju inherentno« (Poupaud 39), imajo ti založniki dolg produkcijski cikel in produkcijo prevodnih naslovov usmerjajo v morebitni profit v prihodnosti. Bourdiejev članek se jasno postavlja po robu »tržnim prisilam, na katere morajo založniki vse bolj pristajati zaradi naraščajoče koncentracije okrog velikih skupin. [...] Te prisile [...] ogrožajo avtonomijo literarnega polja.« (Sapiro,

»Translation« 155). Bourdieu pripisuje podpolju omejene produkcije možnost upora proti tržnim silam in standardizaciji literarne produkcije. To je stvar majhnih neodvisnih založnikov z dosledno prevajalsko politiko, ki zavrača pojmovanje literarnega prevajanja kot ugodnosti ali tržne naložbe. Na koncu Bourdieu poudari pomembnost »advokatov«, ki podpirajo vlogo cirkulacije v majhnem obsegu. Kljub temu pa so po njegovih kritičnih ugotovitvah državne subvencije v Franciji navadno namenjene založniškim družbam, ki razpolagajo z velikim kapitalom – tako ekonomskim kot simbolnim.

³ V namene analize se osredotočamo na prvi vidik, ki ga predlagata J. Heilbron in G. Sapiro. To nam omogoča navezati vlogo prevajalskih subvencijskih programov v Nemčiji na mednarodno literarno izmenjavo.

⁴ V svoji raziskavi o literarnih nagradah B. Dücker in V. Neumann povežeta to delovanje z avtoriteto, ki določa, kaj je vreden kulturni produkt. To ugotovitev je mogoče aplicirati tudi na druga področja in subvencijska merila.

⁵ Za opis prevajalskega trga, ki je del mednarodnega knjižnega trga in odnosov med državami, G. Sapiro predlaga kombiniranje Bourdiejeve teorije polja in teorije ekonomije simbolnih dobrin s Heilbronovim modelom središče – obrobje (gl. Sapiro, »Translation«, in Heilbron). S stališča prevajalske izmenjave pojem Pascale Casanova »prevod kot ne-naka izmenjava«, utemeljen na asimetrični distribuciji jezikovnega in literarnega kapitala različnih držav in njihovih literatur, prav tako prispeva k razumevanju prevajalskih smernic kot podlage za merjenje moči med narodi (gl. »Consécration« in *The World*).

⁶ Po Heilbronu je angleščina visoko-središnji jezik, središnja jezika sta nemščina in francoščina (pa tudi ruščina). Vsi ostali jeziki so pol-obrobni ali obrobni. Položaj v svetovnem prevajalskem sistemu ali središčnost jezika sta odvisna od celotnega števila prevedenih knjig po vsem svetu. Število domačih govorcev in obseg jezikovnih skupin nista odločilna dejavnika.

⁷ Za podatke o trenutnem stanju prevodov v nemščino gl. Kessel. Schalke in Gerlach analizirata segment leposlovnih prevodov v Nemčiji z vidika založniških strategij. Stockov članek (»Sechs«) se ukvarja z relevantnostjo prevodov za literarni izvoz in uvoz v Nemčiji.

⁸ Leta 2008 so se na *Seznamu 20 izhodiščnih jezikov za prevode v nemščino* pojavili naslednji jeziki: angleščina (66,9%), francoščina (11,5%), italijanščina (2,9%), španščina (2,6%), nizozemščina (2,3%), švedščina (2%), ruščina (1,8%), japonsščina (1,4%), turščina (1,2%), norveščina (0,8%), finščina (0,7%), poljščina (0,6%), hebrejščina in danščina (obe 0,5%), latinščina, avstralska angleščina, madžarščina, kitajščina, hrvaščina (vse 0,4%), in arabščina (0,3%).

⁹ Ruščina je zastopana v obeh subvencijskih programih. Deset jezikov, ki jih vključujeta oba programa, se je leta 2008 uvrstilo na *Seznam 20 izhodiščnih jezikov za prevode v nemščino*: angleščina, francoščina, španščina, arabščina, kitajščina, ruščina, češčina, poljščina, madžarščina in hrvaščina.

¹⁰ V Programu prevodnih subvencij, ki ga izvaja litprom, so v vzorčnem primerku subvencioniranih besedil zastopani še naslednji jeziki: perzijsščina in indonezijsščina (obe 3%), drugi jeziki skupaj 5% (afrikanščina, farsi, hindujščina/urdujščina, kmerščina, svahili, korejščina, maraščina, ruščina, kečuanščina, turščina in vietnamščina.)

¹¹ V Programu za promocijo prevajanja srednje- in vzhodnoevropske literature, ki ga izvaja LCB, so v vzorčnem primerku subvencioniranih prevodov zastopani še: albanščina (4%), romunščina in ukrajinsščina, (obe 3%), drugi jeziki pa skupaj 6% (bolgarščina, beloruščina, estonščina, litovščina, letonščina, slovaščina, slovenščina in jidiš).

¹² Leta 2004 se je arabščina uvrstila na dvanajsto mesto *Seznamu 20 izhodiščnih jezikov za prevode v nemščino*.

ZBIRKE PODATKOV IN PREVAJALSKIH STATISTIK

Vzorčni primerek prevodnih naslovov, ki jih je subvencioniral litprom: <http://www.litprom.de/64.html> (23. 8. 2009).

Vzorčni primerek prevodnih naslovov, ki jih je subvencioniral LCB: <http://www.lcb.de/uebersetzer/uebersetzungen/buecherliste.htm> (14. 12. 2009).

Buch und Buchhandel in Zahlen. Börsenverein des deutschen Buchhandels (ur.). Frankfurt ob Majni: MVB – Marketing und Verlagsservice des Buchhandels GmbH, zv. 1999–2009.

LITERATURA

Bachleitner, Norbert, in Michaela Wolf. »Auf dem Weg zu einer Soziologie der literarischen Übersetzung im deutschsprachigen Raum.« *Internationales Archiv zur Sozialgeschichte der deutschen Literatur* 29.2 (2004): 1–25.

Bourdieu, Pierre. »A Conservative Revolution in Publishing.« *Translation Studies* 1.2 (2008): 123–153.

— — —. »Les conditions sociales de la circulation internationale des idées.« *Actes de la recherche en sciences sociales* 145 (2002): 3–8.

— — —. »Une révolution conservatrice dans l'édition.« *Actes de la recherche en sciences sociales* 126–127 (1999): 3–28.

Casanova, Pascale. »Consécration et accumulation de capital littéraire. La traduction comme échange inégal.« *Actes de la recherche en sciences sociales* 144 (2002): 7–20.

— — —. *The World Republic of Letters*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.

Dücker, Burckhard, in Verena Neumann. »Literaturpreise. Register mit einer Einführung: Literaturpreise als literaturgeschichtlicher Forschungsgegenstand.« *Forum Ritualdynamik. Diskussionsbeiträge des SFB 619 Ritualdynamik der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg* 12. Ur. Dietrich Harth in Axel Michaels, 2005. Dostopno na: <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/ojs/index.php/ritualdynamik> (10. 3. 2010).

Hagestedt, Lutz. »Autorenpräsentation und -förderung: Lesungen, Ausstellungen, Preise.« *Handbuch Literaturwissenschaft. Band 1: Gegenstände und Grundbegriffe*. Ur. Thomas Anz. Stuttgart: Metzler, 2007. 296–306.

Heilbron, Johan. »Towards a Sociology of Translation. Book Translations as Cultural World-System.« *European Journal of Social Theory* 4.2 (1999): 429–444.

Heilbron, Johan, in Gisèle Sapiro. »Outline for a Sociology of Translation.« *Constructing a Sociology of Translation*. Ur. Michaela Wolf in Alexandra Fukari. Amsterdam: John Benjamins, 2007. 93–108.

Kessel, Markus. »Importartikel Buch: Zwischen Nischengeschäft und heißen Titeln.« *Literaturbetrieb in Deutschland*. Ur. Heinz Ludwig Arnold in Matthias Beilein. Munich, 2009 (3. izdaja). 421–432.

Mendelssohn, Peter de. *S. Fischer und sein Verlag*. Frankfurt ob Majni: S. Fischer Verlag, 1970.

Poupaud, Sandra. »Agency in Translation. Hispanic Literature in France, 1984–2002.« *Translation Research Projects 1*. Ur. Anthony Pym in Alexander Perekrestenko. Tarragona: Intercultural Studies Group, 2008. 37–48.

Pölzer, Rudolf. *Kein Land des Übersetzens? Studie zum österreichischen Übersetzungsmarkt 2000–2004*. Dunaj: LIT Verlag, 2007.

Sapiro, Gisèle. »The Literary Field between the State and the Market.« *Poetics* 31.4–5 (2003): 441–464.

- — —. »Translation and the Field of Publishing. A Commentary on Pierre Bourdieu's *A Conservative Revolution in Publishing*.« *Translation Studies* 1.2 (2008): 155–166.« *Actes de la recherche en sciences sociales* 130 (1999): 29–47.
- Stock, Ricky: »Sechs Fallstudien zur literarischen Übersetzung: Deutschland.« *Übersetzt werden oder nicht. Bericht des PEN/IRL über die internationale Lage der Literaturübersetzung*. Ur. Esther Allen. Barcelona: Institut Ramon Llull, 2007. 70–82.
- Wolf, Michaela. »Dem Publikum neue Werte aufdrängen ... Macht und Ohnmacht von literarischen ÜbersetzerInnen in übersetzungssoziologischer Sicht.« *Lebende Sprachen* 2 (2008): 61–66.
- — —. »Zum 'sozialen Sinn' in der Translation. Translationssoziologische Implikationen von Pierre Bourdieus Kultursoziologie.« *Aradia* 34.2 (1999): 262–275.